

Předmět ekonomie

K osamostatňování ekonomické teorie od filosofie dochází v 15. století. Od samotného počátku se v ekonomické teorii rozlišují dva základní směry – intervenionistický a liberální, ze kterých se pak vyvíjí různé, často i velmi protichůdné školy (merkantilismus, fyziokraté, klasičtí liberálové, marxismus, Keynesova ekonomie, Friedmanův monetarismus, noví keynesiánci, nová klasická makroekonomie).

Sama ekonomie jako vědní disciplína je pak stará více než dvě století. Za průkopníka ekonomické vědy je považován Adam Smith díky publikaci *Bohatství národů* (vydána 1776, tj. ve stejném roce, kdy byla publikována Deklarace nezávislosti).

Charakteristika ekonomie

- věda o činnostech, které se týkají výroby a směny statků
- zkoumá změny v ekonomice jako celku – trendy cen, výroby a nezaměstnanosti
- věda o volbě (různé možnosti využití vzácných výrobních zdrojů, mezi různými komoditami, dělením statků různým členům společnosti)
- věda o tom, jak probíhá směna mezi lidmi
- společenská věda zkoumající chování lidí
- studuje obchod mezi národy
- věda o penězích, bankovníctví a kapitálu
- věda o bohatství → o jeho tvorbě (při materiální i nemateriální činnosti, tj. v kterém sektoru), rozdělování (tržně či prostřednictvím státu), zachování (spojeno např. s problémem inflace) a užití (výrobní či finální-konečná spotřeba)
- věda o tom, jak lidé volí a využívají omezené zdroje (práci, půdu, kapitál, znalosti a dovednosti) k tomu, aby vyrobili různé komodity (potraviny, oděvy, stroje, silnice) a rozdělili je různým členům společnosti pro jejich potřebu
- zkoumá člověka s jeho neomezenými potřebami ve světě omezených zdrojů, tj. zkoumá pohnutky lidí vedoucí k uspokojování potřeb, analyzuje způsoby, jakými je mohou uspokojit, a vysvětluje ochotu lidí vyrábět
- studium organizačních forem, jejichž prostřednictvím lidstvo řeší fundamentální (základní) problém vzácnosti
- určitý styl myšlení

Při studiu ekonomie se uplatňují 2 přístupy, na základě toho rozlišujeme:

Pozitivní ekonomii → soustřeďuje se na popisnou stránku hospodářství, popisuje ekonomickou realitu takovou, jaká je a snaží se najít zákonitosti jejího fungování; zabývá se tedy tím, co je a ne tím, co by mělo být. Její tvrzení lze empiricky potvrdit.

Normativní ekonomii → také zkoumá hospodářství, ale vedle jeho popisu a konstatování se snaží odpovídat i na otázku, jak by to mělo být, tj. řeší také otázky sociální a etické s cílem vytvořit lepší, efektivnější ekonomický systém.

Další dělení ekonomie je podle rovin zkoumání na:

Makroekonomii → studuje fungování ekonomiky jako celku; zabývá se měřením HDP, zaměstnaností, inflací, penězi, hospodářskou politikou státu, obchodem, zahraničním obchodem, ekonomickou integrací atd.

Mikroekonomii → analýza chování jednotlivých subjektů (jednotlivců, firem, domácností); řeší otázky tvorby ceny určitého výrobku na trhu, jak se rozhoduje spotřebitel, chce-li

maximalizovat užitek ze spotřeby, jak firma, chce-li maximalizovat zisk, jak fungují trhy dokonalé a nedokonalé konkurence atd.

Přes svou zdánlivou rozdílnost jsou mikrosféra a makrosféra výrazně propojeny. Chování jednoho dílčího subjektu může ovlivnit chování celého ekonomického systému a naopak. Makroekonomická výkonnost je z velké části výsledkem chování jednotlivých ekonomických subjektů a trhů, na druhé straně celková výkonnost hospodářství výrazně ovlivňuje život každého člověka. Promyšlená ekonomická politika musí být zaměřena na obě sféry.

Ekonomie se snaží najít odpověď na tři základní otázky každé lidské společnosti (bez ohledu na formu její organizovanosti):

co, tj. jaké statky se mají vyrábět a v jakých množstvích? A kdy mají být vyrobeny? Má být vyrobeno mnoho spotřebních a málo investičních statků či naopak? Má se vyrábět méně vysoce kvalitních statků nebo více méně kvalitních statků?

jak budou statky vyráběny? Kdo je má vyrábět, s jakými zdroji a jakým technologickým postupem? Má mít přednost ruční nebo masová výroba? Má se vyrábět ve velkých soukromých korporacích nebo ve firmách vlastněných státem? Máme vyrábět elektřinu z ropy a uhlí, slunce a větru nebo z vody a atomu?

pro koho se budou statky vyrábět, tj. jak má být produkt rozdělen mezi různé jednotlivce a rodiny? Má být výroba zaměřena na bohaté nebo na chudé domácnosti? Budou více vynášet svaly nebo IQ?

Proč ekonomie řeší tyto otázky?

Je to proto, že lidé chtějí spotřebovávat více, než ekonomika dokáže vyrobit. Dosud žádná ekonomika nedosáhla stavu neomezených možností, což znamená, že produkované statky jsou omezené, kdežto potřeby lidí ne (s jidlem roste chuť).

Zdroje bohatství (základní výrobní faktory):

přírodní zdroje, zejm. půda (zemědělská i nezemědělská), zdroje energie, nerostné suroviny

práce, sestávající z lidského času stráveného ve výrobě, při obdělávání půdy, učením ve školách atd.

kapitálové zdroje – mohou být buď hmotné (budovy, auta, stroje, počítače, silnice) nebo peněžní (vhodně investované peníze přinesou větší množství peněz)

Každý ze zdrojů bohatství přináší důchod:

práce – mzdu, půda – rentu, hmotný kapitál – zisk, peněžní kapitál – úrok

Ekonomické zákony

V zásadě existují tři typy zákonů - zákony *přírodní*, zákony *ekonomické* a zákony *právní*.

Ekonomickým zákonem je spontánně existující, podstatná, opakující se, relativně stálá souvislost mezi ekonomickými kategoriemi, nezávislá na vůli lidí. Ekonomické zákony se neprosazují vždy, spíše působí jako tendence, trend.

Zákon vzácnosti

Statky jsou vzácné, záleží na tom, kolik a jakých výrobních faktorů muselo být vynaloženo na jejich výrobu. Nejdražší a nejvzácnější jsou ty, u kterých byly náklady na jejich získání největší. Aby mohl být statek vzácný, musí být zároveň potřebný.

Zákon klesající poptávky

Vzroste-li cena produktu, pak zpravidla klesne jeho poptávané množství (za jinak stejných podmínek).

Zákon rostoucí nabídky

Vzroste-li cena produktu, pak za jinak stejných podmínek vzroste jeho nabízené množství.

Zákon proporcionality

Optimálně ekonomika funguje, pokud existuje rovnováha mezi D a S. V tržním hospodářství je tuto rovnováhu schopen vytvářet prostřednictvím cen sám trh, avšak s určitým zpožděním, během kterého vznikají v ekonomice určité disproporce a ztráty. Ty se pak snaží eliminovat např. stát.

Zákon ekonomie času

Rozvoj výroby vede ke snižování nákladů, což souvisí se snahou o zvyšování produktivity práce, k níž ho nutí konkurence. Výrobek musí být vyráběn s co možná nejnižšími výrobními náklady, jinak bude v tvrdém konkurenčním prostředí neprodejný.

Zákon klesajících výnosů

Zvyšuje-li se množství jednoho ze vstupů a ostatní vstupy zůstávají neměnné, bude mezní produkt každé další jednotky prvního vstupu klesat.

Metody zkoumání

pozorování ekonomických procesů, zkoumání historických poznatků

ekonomická analýza – přístup předpovídající určité ekonomické chování na základě předpokladu racionálního chování a rozhodování firem nebo lidí

dedukce – logické vyvození, způsob logického myšlení, postupující od obecného pravidla k jednotlivému

indukce – opak indukce, metoda zkoumání, kdy se na základě pozorování jednotlivých případů dělají všeobecné závěry, tj. postup od zvláštního k obecnému

statistická analýza – pomáhá pochopit ekonomické chování po stránce kvantitativní (proč muži mají vyšší mzdy? → jsou déle v pracovním procesu?, pracují v lépe placených povoláních?, existuje tu diskriminace!)

řízené (kontrolované) experimenty – liší se pouze 1 skutečnost, ostatní podmínky musí zůstat stejné. Experimenty mohou být pozitivní i negativní

ekonomické modelování – vytvořením modelu lze stanovit optimální cestu pro dosažení cílů (např. stimulace D nebo S). Modely naznačují základní vztahy mezi proměnnými a na základě stanovených předpokladů bývá formulována hypotéza, která se musí potvrdit v praxi.

Chyby při studiu ekonomie

1. Nedodržení principu „za jinak stejných podmínek“.
2. Omyl „poté, tedy proto“, tj. směšování příčin a následků
→ událost A, pozorovaná před událostí B, nedokazuje, že událost A je příčinou události B (opilý řidič na kluzké vozovce).
3. Celek není vždy sumou částí (co platí pro část, nemusí vždy platit pro celek → bude-li velká úroda, důchod farmářů pravděpodobně klesne).
4. Subjektivnost – závisí na znalostech, zkušenostech, na prostředí, na věku, na majetkových poměrech atd.

5. Nejistota v ekonomickém životě – ekonomie není exaktní vědou, ekonomické zákony působí v průměru, ne pro každý jednotlivý případ. Lidé řídí svou činnost v závislosti na vzdělání, zvycích, vkusu, bohatství, zkušenostech.